

Beata Stypułkowska

Wyższy Instytut Teologiczny

– Częstochowa

stypulkowska.czest@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8978-7190

Article submitted: 12.04.2022; accepted: 26.04.2022.

Zachodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej - św. Grzegorz Wielki

Western Church Fathers in biblical catechesis - St. Gregory the Great

Abstract: The present paper continues a series of publications on Eastern and Western Fathers of the Church in biblical catechesis. The Fathers who are recognized with the titles of the Great Doctors of the Church were selected for presentation. The series is neither focused on patristic research, nor concerned in presentation of the broad spectrum of topics related to a particular Father of the Church in catechesis, but it is intended to draw the practical application for biblical catechesis out of the life and works of Fathers. The present paper is dedicated to St. Gregory the Great. There were presented propositions for biblical catechesis resulting from the realization of purposes of gaining knowledge, acquiring skills and abilities, and building attitudes. Also the six basic tasks of catechesis are referred to.

Keywords: biblical catechesis, Fathers of the Church, religion classes, parish catechesis

Abstrakt: Niniejszy artykuł jest kolejną publikacją w cyklu tekstów poświęconych Ojcom Kościoła Wschodu i Zachodu w katechezie biblijnej. Zostali wybrani ci Ojcowie, których określamy tytułem wielkich doktorów Kościoła. Obszarem zainteresowania tego cyklu nie są badania patrystyczne, ani też przedstawienie w katechezie całokształtu spraw odnoszących się do danego Ojca Kościoła,

ale wydobyć z życia i dzieł Ojców praktycznego zastosowania dla katechezy biblijnej. Artykuł jest poświęcony jest św. Grzegorzowi Wielkiemu, papieżowi. Przedstawiono propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących wiadomości, celów dotyczących umiejętności oraz celów dotyczących postawy. Odniesiono się też do sześciu podstawowych zadań katechezy.

Słowa kluczowe: katecheza biblijna, Ojcowie Kościoła, lekcja religii, katecheza parafialna.

Wstęp

Niniejszy artykuł jest kolejną publikacją poświęconą Ojcom Kościoła w katechezie biblijnej¹, a dotyczy św. Grzegorza Wielkiego, określonego tytułem wielkiego doktora Kościoła². Obszarem zainteresowania niniejszego studium nie są badania patrystyczne, ani też celem nie jest przedstawienie całokształtu spraw odnoszących się do danego Ojca Kościoła, ale wydobyć z życia i dzieł Ojców praktycznego zastosowania dla katechezy biblijnej. Na początku cyklu zostały określone cele związane z przedstawieniem Ojców Kościoła³, dlatego też i niniejszy artykuł ukazuje treść ułożoną według podanego wcześniej schematu, ale z uwzględnieniem nowego *Dyrektorium o katechizacji*⁴, które na nowo określa cele i zadania katechezy, a także jej źródła.

1. Podejście katechetyczne do dorobku Ojców Kościoła

Ponieważ sylwetki i dzieła Ojców Kościoła rzadko są uwzględniane w programach katechetycznych, zasadne jest pytanie o możliwość systematycznego przekazu o ich życiu, działalności i dziełach w nauczaniu dzieci i młodzieży. Wprawdzie lekcje religii mają przewidzianą własną tematykę, tym niemniej przy różnych okazjach można odwoływać się do postaci świętych i ich nauki. Zwłaszcza przy omawianiu tekstów biblijnych można wykorzystać krótkie fragmenty z ko-

¹ Dotychczas ukazały się następujące artykuły: B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Atanazy Aleksandryjski*, „Veritati et Caritati” 8 (2017), s. 337-373; B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Grzegorz z Nazjanzu*, „Veritati et Caritati” 9 (2017), s. 459-496; B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Bazyli Wielki*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 45 (2017), s. 135-158; B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Jan Chryzostom*, „Veritati et Caritati” 10 (2018), s. 419-447; B. Stypułkowska, *Zachodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Ambroży*, „Resovia Sacra. Studia teologiczno-filozoficzne diecezji rzeszowskiej” 27 (2020), s. 209-237.

² F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998, s. 9.

³ B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła. Św. Atanazy Aleksandryjski*, s. 338-340.

⁴ Papińska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020 (dalej: DK).

mentarzy Ojców Kościoła a przy okazji przedstawić sylwetkę autora cytowanego tekstu. Można przeczytać krótki tekst z komentarzem, dotyczącym osoby autora, okoliczności powstania tekstu, wyjaśnienia trudnych zwrotów. Można zastosować krótki tekst jako motto do tematu katechezy. Krótki cytat może być napisany na tablicy lub wywieszamy na wcześniej przygotowanej planszy. Pod koniec katechezy uczniowie wyjaśniają sens tekstu. Można także przedstawić kilka różnych wypowiedzi dotyczących omawianego zagadnienia, które reprezentują odmienne stanowiska. Można również na koniec katechezy przeczytać krótki tekst bez komentarza, skłaniający do myślenia, przedstawiający myśli, emocje, przekonania autora⁵. Poza tym Ojcowie Kościoła zawsze mogą być wzywani jako orędownicy podczas modlitwy, można także modlić się pisanymi przez nich modlitwami, hymnami, pieśniami. W odniesieniu do naszej tematyki, Ojcowie Kościoła mogą stanowić dobry przykład umiłowania Pisma Świętego i czerpania z niego inspiracji do rozwoju życia duchowego, co jest istotne w ramach realizacji celów wychowawczych.

Programy katechezy dorosłych otwarte są na czerpanie z dorobku Ojców Kościoła i nie ma żadnych przeszkód, by z tego korzystać. Trudność w tym przypadku polega na przygotowaniu katechetów do prowadzenia katechezy z wykorzystaniem myśli Ojców Kościoła. Wydaje się, że czas poświęcony patrologii w ramach podstawowych studiów teologicznych pełni rolę jedynie wprowadzenia w szeroką problematykę tego zagadnienia, nie dając możliwości gruntowniejszego zapoznania się z patrystycznymi komentarzami biblijnymi. Również podczas wykładów z biblistyki nie ma takiej możliwości. Jedynie co pozostaje, to zachęcenie katechetów do samokształcenia, proponowanie lektury i umożliwienie im dzielenia się swoimi odkryciami z innymi katechetami. Dotyczy to zarówno współczesnych komentarzy i opracowań biblijnych, jak i w dalszej kolejności komentarzy patrystycznych. Zainteresowanie Pismem Świętym może prowadzić bowiem do odkrycia bogactwa komentarzy Ojców Kościoła. W konstytucji o Objawieniu Bożym podkreślono, że Kościół popiera studium Ojców Kościoła tak wschodnich, jak i zachodnich w celu lepszego zrozumienia Pisma Świętego⁶.

Katecheta powinien mieć na uwadze specyfikę patrystycznych komentarzy biblijnych, które reprezentują starożytne podejście i metody do Pisma Świętego, niektóre już nieaktualne⁷. Najważniejsza różnica dotycząca hermeneutyki – o której katecheta nie może zapomnieć – polega na tym, iż współczesne ko-

⁵ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, s. 296. Przydatne w katechezie będą pozycje: P.P. Verbraken, M. Starowieyski, *Ojcowie Kościoła. Panorama patrystyczna*, Warszawa 1991; Sz. Pieszczoł, *Patrologia*, t. 2: *Ojcowie mówią*, Gniezno 1994; A. Squire, *Pytając Ojców*, Warszawa 1981; A. Bober, *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965; serie: „Ojcowie żywi”, wyd. Znak, Kraków oraz „Biblioteka Ojców Kościoła”, wyd. Maszchaba, Kraków.

⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* (18.11.1965), nr. 22.

⁷ H. Langkammer, *Historia interpretacji Nowego Testamentu*, [w:] *Metodologia Nowego Testamentu*, s. 18.

mentarze przede wszystkim pragną uchwycić sens zamierzony przez autora, a Ojcowie Kościoła koncentrują się na duchowym znaczeniu tekstu. Często ich wyjaśnienie opiera się na alegorii, której współcześnie nie używa się w komentowaniu tekstów i która dzisiaj jest nieczytelna. Dokument o interpretacji Pisma Świętego w Kościele przyznaje, że alegoryczna interpretacja tekstów biblijnych może współczesnego człowieka wprowadzać w dezorientację⁸. Czytelnicy dzieł patrystycznych napotykać będą alegoryczne wyjaśnienia każdego zdania lub długie filozoficzne rozważania mogą być znużeni wywodem i nie znaleźć dla siebie pożytku duchowego. Dlatego też ważne jest stosowanie w katechezie sprawdzonych procedur: od łatwiejszego do trudniejszego i od znanego do nieznanego.

2. Uwagi dotyczące źródeł w katechezie o św. Grzegorzem Wielkim

Wśród siedmiu źródeł katechezy *Dyrektorium o katechizacji* wymienia słowo Boże w Piśmie Świętym i w świętej Tradycji oraz Magisterium⁹. Oba te źródła winny być wykorzystane w czasie katechezy związanej ze św. Grzegorzem Wielkim, przybliżającej jego życie i naukę. Pismo Święte i Tradycja będą uwzględnione podczas czytania fragmentów dzieł św. Grzegorza Wielkiego¹⁰, a Magisterium będzie odnosiło się do wypowiedzi papieskich dotyczących tego Ojca.

W przedstawieniu osoby i nauczania św. Grzegorza Wielkiego przydatne mogą okazać się dwie katechezy środowe Benedykta XVI, poświęcone temu wybitnemu Ojcowi Kościoła¹¹. Będzie to uwzględnienie Magisterium Kościoła dotyczące św. Grzegorza Wielkiego. Wprowadzie katechezy papieskie należą do zwyczajnego nauczania, jednak są oficjalnymi wypowiedziami papieża i jako takie winny być przybliżane katechizowanym, zwłaszcza, że sama nazwa „katechezy” sugeruje, że powinny być one wykorzystywane w ramach nauczania religii w szkole i katechez parafialnych. Oczywiście, uczniowie mogą również posze-

⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, [w:] *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekład i redakcja R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, IIB2.

⁹ DK, nr.91-92, 93-94.

¹⁰ Przede wszystkim chodzi o dzieła egzegetyczne: Św. Grzegorz Wielki, *Homilie na Ewangelie*, przekł. W. Szołdrski, oprac. M. Maliński, Warszawa 1970; Św. Grzegorz Wielki, *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba*, t. 1-7, przekł. T. Fabisiak, A. Strzelecka, R. Wójcik, K. Nastał, L. Gładyszewski, A. Wójcik, E. Buszewicz, S. Naskręt, A. Wilczyński, Kraków-Tyniec 2013-2016; Św. Grzegorz Wielki, *Homilie na Księgę Ezechiela*, cz. 1-2, przekł. i redakcja naukowa A. Wilczyński, Kraków-Tyniec 2019. W dalszej kolejności można na katechezie skorzystać z innych dzieł, takich jak: Św. Grzegorz Wielki, *Dialogi*, przekł. E. Czerny, A. Świderkówna, komentarz i oprac. M. Starowieyski, Kraków-Tyniec 2007; Św. Grzegorz Wielki, *Księga reguły pasterskiej*, przekł. E. Szwarcenberg-Czerny, Kraków-Tyniec 2003; Św. Grzegorz Wielki, *Listy*, t. 1-4, przekł. J. Czuj, Warszawa 1954-1955.

¹¹ Benedykt XVI, *Św. Grzegorz Wielki (I), Audiencja generalna, 28 maja 2008*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008), nr 7-8, s. 33-35; Benedykt XVI, *Św. Grzegorz Wielki (II), Audiencja generalna, 4 czerwca 2008*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008), nr 7-8, s. 36-38.

rzać swoje wiadomości i samodzielnie docierać do innych źródeł, dokonywać selekcji zdobytych informacji, ich syntezy oraz wartościowania¹².

Zapoznavanie uczniów z fragmentami wybranych dzieł św. Grzegorza Wielkiego, zwłaszcza tym poświęconym wyjaśnianiu tekstów biblijnych, będzie przybliżyło uczniom zrozumienie Pisma Świętego, a tym samym będzie wzbogaceniem katechezy biblijnej. Wskazane są do wykorzystania zwłaszcza fragmenty jego *Homilii do Księgi Ezechiela* i wielotomowego dzieła *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba*. W katechezie biblijnej warto też wykorzystać naukę św. Grzegorza Wielkiego dotyczącą zadań pasterzy w kontekście życia aktywnego i kontemplatywnego¹³, a także zwrócić uwagę na jego wskazówki dotyczące kobiet¹⁴. Teksty dotyczące pasterzy mają charakter osobisty, gdyż św. Grzegorz mówi w nich także o sobie, starając się zachować harmonię między życiem aktywnym a modlitwą. Wypowiedzi o kobietach mają charakter parenetyczny. Św. Grzegorz mówiąc o kobietach zwraca uwagę na typologię Kościoła, i tak mówiąc o Marii Magdalenie ma na uwadze Kościół nawracający się, a dziesięć panien porównuje do Kościoła, który utożsamia z królestwem niebieskim¹⁵. Św. Grzegorz stara się spojrzeć na kobiety przez pryzmat własnych działań: za wzór życia kontemplacyjnego stawia Marię z Betanii, a także Rachelę. Jako typ głosiciela widzi zaś Achinoam, żonę Saula¹⁶.

Ponadto w katechezie biblijnej można uwzględnić teksty z liturgii godzin. Występują w niej fragmenty następujących dzieł św. Grzegorza Wielkiego: wspomniany już *Komentarz do Księgi Hioba*, dalej fragment z *Reguły pasterskiej* i dwa fragmenty z *Homilii do Ewangelii*, a także jeden fragment *Homilii do Księgi proroka Ezechiela*. Z *Komentarza do Księgi Hioba* czytane są następujące fragmenty¹⁷: księga 1, 2. 36: *Mąż prosty, prawy i bogobojny*¹⁸; księga 3, 15-16: *Jeśli dobro*

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. Załącznik nr 1: Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, [w:] „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej”, Warszawa, dnia 2 marca 2018 r., poz. 467, s. 3.

¹³ S. Sojka, *Ideał życia kapłańskiego w świetle pism świętego Grzegorza Wielkiego*, Lublin 2003, s. 121-138.

¹⁴ J. Lachowicz, *Parenetyczny wymiar wypowiedzi św. Grzegorza Wielkiego na temat kobiet biblijnych. Zarys problemu*, [w:] *W kręgu myśli świętego Grzegorza Wielkiego. W 1400. rocznicę śmierci (604-2004)*, red. L. Nieścior, „Teologia patrystyczna” 2 (2005), s. 107-115.

¹⁵ J. Lachowicz, *Parenetyczny wymiar wypowiedzi św. Grzegorza Wielkiego na temat kobiet biblijnych*, s. 109-111.

¹⁶ J. Lachowicz, *Parenetyczny wymiar wypowiedzi św. Grzegorza Wielkiego na temat kobiet biblijnych*, s. 114.

¹⁷ Są one czytane w 8. tygodniu zwykłym, gdy w godzinie czytań czytana jest Księga Hioba: w niedzielę, poniedziałek, czwartek i piątek; w 9. tygodniu zwykłym w środę i czwartek. Ponadto komentarz św. Grzegorza Wielkiego czytany jest w 20. tygodniu zwykłym w poniedziałek i w 3. tygodniu Wielkiego Postu.

¹⁸ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. III, okres zwykły, tygodnie I-XVII, Poznań 1987 (LG III), s. 213-214. Tytuły fragmentów pochodzą z brewiarza.

przyjeliśmy z ręki Boga, czemu nie możemy przyjąć również i zła?¹⁹; księga 10, 2-8. 10: *Wielostronne jest Prawo Boże*²⁰; księga 10, 47-48: *Ten, który wie wszystko*²¹; księga 23, 23-24: *Prawdziwa wiedza unika wyniosłości*²²; księga 29, 2-4: *Kościół powstaje jak jutrzienka*²³; księga 3, 39-40: *Walki na zewnątrz, wewnątrz troski*²⁴ i księga 13, 21-23: *Tajemnica naszego odrodzenia*²⁵. Fragment z *Reguły pasterskiej*²⁶ pochodzi z księgi 2, 4, a zatytułowany jest w brewiarzu następująco: *Pasterz niech będzie roztropny w milczeniu, a pożyteczny w mówieniu*²⁷. Fragmenty z Homilii do Ewangelii²⁸ pochodzą z homilii 14, 3-6: *Chrystus dobry pasterz*²⁹ i homilii 17, 3. 14: *Posługa naszego działania*³⁰. Fragment z *Homilii do Księgi proroka Ezechiela* występuje we wspomnienie św. Grzegorza Wielkiego i nosi tytuł: *Z miłości ku Chrystusowi nie oszczędzam siebie w postudze przepowiadania*³¹.

3. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących wiadomości i umiejętności

Katecheza uwzględniająca w swoim przesłaniu pisma i działalność Ojców Kościoła przedstawia ich jako świadków, którzy w swoim życiu spotkali Chrystusa. To doświadczenie może być bliskie współczesnym uczniom, gdyż w centrum każdego procesu katechezy jest żywe spotkanie z Chrystusem. *Dyrektorium o katechizacji* za Janem Pawłem II podaje, że ostatecznym celem katechezy jest doprowadzenie uczniów nie tylko do spotkania z Chrystusem, ale do zjednoczenia z Nim, a nawet do głębokiej z Nim zażyłości³². W katechezie o św. Grzegorzcu Wielkim ukazywany jest przykład człowieka, będącego w głębokiej zażyłości z Bogiem, który dochodził do niej przez studium i modlitwę opartą na benedyktyńskiej praktyce *lectio divina*.

Do szczegółowych celów dotyczących wiadomości (formacja teologiczna) będzie należała charakterystyka dokumentów o św. Grzegorzcu Wielkim oraz jego

¹⁹ LG III, s. 217-218.

²⁰ LG III, s. 226-227.

²¹ LG III, s. 229-230.

²² LG III, s. 245-246.

²³ LG III, s. 248-250.

²⁴ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. IV, okres zwykły, tygodnie XVIII-XXXIV, Poznań 1988 (LG IV), s. 93-94.

²⁵ *Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. II, Wielki Post, Okres wielkanocny, Poznań 1984 (LG II), s. 206-207.

²⁶ Czytany jest w 27 niedzielę zwykłą.

²⁷ LG IV, s. 265-266.

²⁸ Czytane są w 4. niedzielę wielkanocną i w sobotę w 27. tygodniu zwykłym.

²⁹ LG II, s. 593-594.

³⁰ LG IV, s. 286-287.

³¹ LG IV, s. 1132-1134.

³² DK, nr. 75; Jan Paweł II, Adhortacja apostołska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* (16.10.1979), nr. 5.

pism, przybliżenie jego postaci z uwzględnieniem rodziny, z jakiej się wywodził, zdobytego wykształcenia, działalności i nauczania, związków przyjaźni i powiązania z innymi osobami. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie podkreślenie jego praktyki systematycznego czytania Pisma Świętego. Przez studium, słuchanie, oglądanie, stawianie pytań i szukanie odpowiedzi katechizowany będzie realizował cele dotyczące wiadomości.

W ramach katechezy o św. Grzegorz Wielkim uczniowie powinni mieć możliwość zdobywania umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł³³. Poszczególnych Ojców Kościoła można omawiać według jednego schematu, na który składać się będą informacje o rodzinie, wykształceniu, działalności, nauce głoszonej przez danego Ojca, związkach przyjaźni z innymi osobami, głównie świętymi, o których będzie mowa w czasie innych katechez. W dziełach św. Grzegorza Wielkiego można zauważyć nawiązania do dzieł Orygenes, św. Grzegorza z Nazjanzu, św. Jan Chryzostoma, św. Ambrożego i św. Augustyna³⁴, czyli do tych wielkich Ojców Kościoła, których dotyczy niniejszy cykl.

Do celów dotyczących umiejętności (formacja praktyczna) będzie należało wykorzystanie wiedzy o Ojcach Kościoła w pracy z Biblią. Praca z Pismem Świętym ma miejsce zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, zatem i cele dotyczące umiejętności będą realizowane w obu tych środowiskach. Formacja praktyczna w ramach katechezy biblijnej w odniesieniu do Ojców Kościoła bardziej niż z etapami katechezy (ewangelizacja, katecheza wtajemniczająca, mistagogiczna, stała) związana jest z wiekiem uczniów. Polega na wykorzystaniu wiedzy o Ojcach Kościoła w interpretacji tekstów biblijnych. Na poziomie dzieci będzie chodziło o zilustrowanie konkretnego tekstu biblijnego zdaniem zaczerpniętym z pism Ojców Kościoła. Na poziomie katechezy młodzieżowej i dorosłych można odwoływać się do praktyki *lectio divina*, którą św. Grzegorz Wielki praktykował jako mnich benedyktyński.

4. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących działań i postawy

Cele dotyczące działań i postaw należą do sfery wychowawczej, co w przypadku katechezy odnosi się do praktyk religijnych oraz szeroko pojętego zaangażowania chrześcijańskiego. W odniesieniu do działań stosuje się dwie kategorie: uczestnictwo w działaniu i podejmowanie działań. W odniesieniu do postaw stosuje się również dwie kategorie: nastawienie na działanie i system działań³⁵.

³³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r., poz. 467, s. 3.

³⁴ M. Starowieyski, *Wstęp*, [w:] Grzegorz Wielki, *Księga reguły pasterskiej*, s. 26-27; L. Nieścior, *Wprowadzenie*, [w:] *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba*, t. 1, s. 12. 14.

³⁵ B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002, s. 48.

Do celów dotyczących działań i postawy (formacja duchowa) będzie należało uwrażliwienie uczniów na praktyki religijne wynikające z prawdy o świętych obcowaniu, a w szczególności oddawanie czci Ojcom Kościoła przez wspomnienia liturgiczne, czytanie i rozważanie fragmentów dzieł Ojców Kościoła w ramach liturgii godzin oraz prywatna modlitwa do Ojców, którzy są świętymi Kościoła. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie naśladowanie przez uczniów duchowości Ojców, która obficie czerpie z Pisma Świętego. Przez studium Pisma Świętego i komentarzy Ojców Kościoła, medytację, dyskusje, dzielenie się, praktykowanie modlitwy w oparciu o teksty biblijne katechizowany będzie realizował cele dotyczące postawy.

Św. Grzegorz Wielki może być wspomóżycielem również dla współczesnych uczniów. Edukacja religijna przybliżająca postać tego Ojca Kościoła winna uwrażliwiać na prawdę o świętych obcowaniu i przyczyniać się do nawiązywania więzi między katechizowanym a Świętym. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących działań i postawy będą odnosiły się do wspomnienia liturgicznego św. Grzegorza Wielkiego, prywatnej modlitwy do niego oraz jego naśladowaniu. Św. Grzegorz Wielki oddawał się modlitwie, studiom Pisma Świętego i Ojców Kościoła, w szczególności św. Augustyna³⁶ i w tym może stanowić przykład dla współczesnych chrześcijan. Również aktualna jest jego nauka o życiu czynnym i kontemplatywnym. Życie czynne i kontemplacyjne łączą się ze sobą w przykazaniach Dekalogu, ponieważ nakazuje się w nim zachowywanie zarówno miłości Boga, jak i miłości bliźniego. Miłość Boga dotyczy życia kontemplacyjnego, miłość bliźniego zaś życia czynnego³⁷.

Wspomnienie obowiązkowe św. Grzegorza Wielkiego, biskupa i doktora Kościoła przypada na początek roku szkolnego (3 września), dlatego też może być to wykorzystane przy zawieraniu Świętemu nowego etapu nauki. Można to urządzić jako „wieczór ze św. Grzegorzem Wielkim”, który może mieć formę modlitewną, studyjną lub mieszaną. Forma modlitewna może przybrać kształt nabożeństwa słowa Bożego, w którym będzie miało miejsce czytanie Pisma Świętego oraz fragmentu dzieła św. Grzegorza Wielkiego. Forma studyjna może przybrać kształt spotkania biblijnego w małych grupach. Na takim spotkaniu wskazane jest czytanie Pisma Świętego, poznawanie interpretacji św. Grzegorza Wielkiego, osobiste ustosunkowywanie się uczestników do tej interpretacji. Forma mieszaną, modlitewno-studyjną może przebiegać w ramach dnia lub wieczoru biblijnego ze św. Grzegorzem Wielkim, na który składać się będzie czytanie Pisma Świętego, wykład w oparciu o dzieła św. Grzegorza Wielkiego, medytacja indywidualna oraz dzielenie się w małych grupach. W liturgii godzin we wspomnienie św. Grzegorza Wielkiego czytane są teksty wspólne o pasterzach albo

³⁶ F. Drączkowski, *Patrologia*, s. 393.

³⁷ Św. Grzegorz Wielki, *Homilie na Księgę Ezechiela*, cz. 2, Homilia 6, 5, s. 205.

doktorach Kościoła. W godzinie czytań czytany jest fragment z homilii świętego Grzegorza do Księgi proroka Ezechiela zatytułowany w brewiarzu: *Z miłości ku Chrystusowi nie oszczędzam siebie w posłudze przepowiadania*³⁸. W ramach lekcji religii można wykorzystać słowa pochodzące z liturgii godzin podczas modlitwy wstępnej z mottem z fragmentu dzieła świętego lub można pomodlić za wstawiennictwem św. Grzegorza Wielkiego. W katechezie parafialnej można przygotować formę modlitewną, a mianowicie celebrację Godziny czytań.

Św. Grzegorz Wielki winien być ukazany uczniom jako Ojciec Kościoła. Święty, który cieszy się autorytetem jako nauczyciel Kościoła. Można zaproponować uczniom włączenie tego świętego do prywatnej litanii do Wszystkich świętych, którą uczniowie powinni tworzyć w ramach zajęć katechetycznych, idąc za własnym upodobaniem.

5. Katecheza biblijna z wykorzystaniem postaci św. Grzegorza Wielkiego w realizacji zadań katechezy

W Podstawie programowej katechezy ani też w Programie nauczania religii nie ma bezpośrednich odniesień do postaci i nauki św. Grzegorza Wielkiego. Jednakże nauka tego Ojca może być wykorzystana w katechezie biblijnej w realizacji pięciu zadań katechezy, którymi są: prowadzić do poznania wiary, wtałmaczyć w sprawowanie Misterium, formować do życia w Chrystusie, uczyć modlitwy oraz wprowadzać do życia wspólnotowego³⁹.

Katecheza oparta na postaci św. Grzegorza Wielkiego może włączyć się w realizację każdego z pięciu zadań katechezy. Cele dotyczące wiedzy, umiejętności i postawy również mogą być wykorzystane w ramach poszczególnych zadań. *Dyrektorium o katechizacji* mówi o tym, że katecheza ma ułatwiać poznawanie i zgłębianie chrześcijańskiego orędzia⁴⁰. Poznawanie sylwetek Ojców Kościoła i czerpanie z ich nauczania sprawia, że katechizowany jest wprowadzany w nurt żywej Tradycji Kościoła oraz poznaje Pismo Święte dzięki interpretacji Świętych. Benedykt XVI w adhortacji *Verbum Domini* zwraca uwagę na to, że najgłębsza interpretacja Pisma pochodzi od tych, którzy pozwolili kształtować się słowu Bożemu przez słuchanie go, czytanie i wytrwałe rozważanie⁴¹. Dlatego też w katechezie bardzo ważne są świadectwa świętych i innych osób na temat ich kontaktu z Biblią. W katechetycznej interpretacji biblijnej zasadne jest zatem przedstawianie fragmentów dzieł patrystycznych, których autorami są Święci

³⁸ LG IV, s. 1132-1134

³⁹ DK, nr. 79-89.

⁴⁰ DK, nr. 80.

⁴¹ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini* (30.09.2010), nr. 48.

Ojcowie. Egzegeza św. Grzegorza Wielkiego, a także jego przykład życia, mogą przygotować uczniów do uważnego słuchania słowa Bożego podczas liturgii, co będzie wpływało na realizację drugiego zadania katechezy, związanego z wta- jemniczeniem w Misterium. Nauka Świętego Papieża będzie pomocna również w formowaniu uczniów do życia w Chrystusie, zwłaszcza gdy chodzi o prawidłowe rozłożenie akcentów między życiem aktywnym a modlitwą. Być może nie są to problemy wieku dziecięcego czy młodzieńczego, lecz ludzi dorosłych, jednakże zwrócenie uwagi na konieczność modlitwy w życiu chrześcijanina potrzebne jest również młodym. *Dyrektorium o katechizacji* omawiając zadanie uczenia modlitwy wymienia wprost modlitewne czytanie Pisma Świętego, w szczególności w ramach liturgii godzin i *lectio divina*⁴², co było stałą praktyką św. Grzegorza Wielkiego, który może być w tym nauczycielem dla współczesnych ludzi. Jako ostatnie zadanie katechezy omawiane jest wprowadzanie do życia wspólnotowego, co jest umożliwiane przez pielęgnowanie duchowości komunii⁴³. Z pojęciem *communio* wiąże się postrzeganie wspólnoty Kościoła jako zamierzonej przez Boga, zakorzenionej w Bogu i prowadzącej do jedności z Bogiem⁴⁴, a zarazem z innymi ludźmi, również ze świętymi w tajemnicy świętych obcowania⁴⁵.

Uwagi końcowe

Wśród zadań katechezy biblijnej można wymienić poznanie Pisma Świętego (wiadomości), wdrożenie do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych (umiejętności) oraz stosowanie słowa Bożego w życiu i praktykowanie modlitwy biblijnej (postawa). Ojcowie Kościoła mogą być patronami katechezy biblijnej, ponieważ realizowali oni te założenia, a ich dzieła mogą stanowić źródła formalne katechezy. Przybliżenie życiorysów Ojców Kościoła jest niezbędne do nawiązania relacji z tymi Świętymi, a także stanowi pomoc do poznawania historii Kościoła i Tradycji.

Św. Grzegorz Wielki winien być ukazany uczniom jako Ojciec Kościoła, a zatem taki Święty, który cieszy się autorytetem jako nauczyciel Kościoła. Moż-

⁴² DK, nr. 87.

⁴³ DK, nr. 88. Pojęcie wspólnoty (*communio*) w odniesieniu do Kościoła jest centralną ideą w dokumentach Soboru Watykańskiego II (A. Czaja, *Traktat o Kościele*, [w:] *Dogmatyka*, t. 2, red. E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2006, s. 396).

⁴⁴ A. Czaja, *Podstawowe elementy eklezjologii communio*, „Teologia praktyczna”, 3 (2002), s. 44. Kongregacja Nauki Wiary przypomniała, że pojęcie *communio* musi być rozumiane w kontekście całego nauczania biblijnego i tradycji patrystycznej, gdzie komunია zakłada zawsze podwójne odniesienie: wertykalne (komunia z Bogiem) i horyzontalne (komunia między ludźmi) – Kongregacja Nauki Wiary, *List o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია (Communio notio)*, 1992, nr. 3, [w:] <https://ekai.pl/dokumenty/list-o-niektorych-aspektach-Kosciola-pojetego-jako-komunia> [11.10.2019].

⁴⁵ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1965), nr. 50, 66; *Communio notio*, nr. 6.

na zaproponować uczniom włączenie tego świętego do prywatnej litanii do Wszystkich świętych, którą uczniowie powinni tworzyć w ramach zajęć katechetycznych, idąc za własnym upodobaniem. Św. Grzegorz Wielki może być wzorem dla uczniów, gdy chodzi o studiowanie tekstów biblijnych i praktykowanie *lectio divina*.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini* (30.09.2010).
- Benedykt XVI, Św. Grzegorz Wielki (I), *Audiencja generalna, 28 maja 2008*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008), nr 7-8, s. 33-35.
- Benedykt XVI, Św. Grzegorz Wielki (II), *Audiencja generalna, 4 czerwca 2008*, „L'Osservatore Romano” 29 (2008), nr 7-8, s. 36-38.
- Bober A., *Antologia patrystyczna*, Kraków 1965.
- Czaja A., *Podstawowe elementy eklezjologii communio*, „Teologia praktyczna”, 3 (2002), s. 44-58.
- Czaja A., *Traktat o Kościele*, [w:] *Dogmatyka*, t. 2, red. E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski, Warszawa 2006, s. 291-543.
- Drączkowski F., *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* (16.10.1979).
- Kongregacja Nauki Wiary, *List o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია*, 1992, [w:] <https://ekai.pl/dokumenty/list-o-niektorych-aspektach-Kosciola-pojetego-jako-komunia> [11.10.2019].
- Lachowicz J., *Parentetyczny wymiar wypowiedzi św. Grzegorza Wielkiego na temat ko-biet biblijnych. Zarys problemu*, [w:] *W kręgu myśli świętego Grzegorza Wielkiego. W 1400. rocznicę śmierci (604-2004)*, red. L. Nieścior, „Teologia patrystyczna” 2 (2005), s. 107-115.
- Langkammer H., *Historia interpretacji Nowego Testamentu*, [w:] *Metodologia Nowego Testamentu*, red. Tenże, Pelplin 1994, s. 9-32.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. II, Wielki Post, Okres wielkanocny, Poznań 1984.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. III, okres zwykły, tygodnie I-XVII, Pallotinum 1987.
- Liturgia godzin. Codzienna modlitwa ludu Bożego*, t. IV, okres zwykły, tygodnie XVIII-XXXIV, Poznań 1988.
- Niemierko B., *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.
- Nieścior L., *Wprowadzenie*, [w:] *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba*, t. 1, przekł. T. Fabisiak, A. Strzelecka, R. Wójcik, Kraków-Tyniec 2013, s. 9-43.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, [w:] *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekład i redakcja R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 24-100.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce 2020.

- Pieszczoł Sz., *Patrologia*, t. 2: *Ojcowie mówią*, Gniezno 1994.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. Załącznik nr 1: Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, [w:] „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej”, Warszawa, dnia 2 marca 2018 r., poz. 467.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21.11.1965).
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum* (18.11.1965).
- Sojka S., *Ideał życia kapłańskiego w świetle pism świętego Grzegorza Wielkiego*, Lublin 2003.
- Squire A., *Pytając Ojców*, Warszawa 1981.
- Starowieyski M., *Wstęp*, [w:] Grzegorz Wielki, *Księga reguły pasterskiej*, przekł. E. Szwarzenberg-Czerny, Kraków-Tyniec 2003, s. 9-36.
- Stypułkowska B., *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Atanazy Aleksandryjski*, „Veritati et Caritati” 8 (2017), s. 337-373.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Grzegorz z Nazjanzu*, „Veritati et Caritati” 9 (2017), s. 459-496.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Bazyl Wielki*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 45 (2017), s. 135-158.
- Stypułkowska B., *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Jan Chryzostom*, „Veritati et Caritati” 10 (2018), s. 419-447.
- Stypułkowska B., *Zachodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Ambroży*, „Resovia Sacra. Studia teologiczno-filozoficzne diecezji rzeszowskiej” 27 (2020), s. 209-237.
- Św. Grzegorz Wielki, *Dialogi*, przekł. E. Czerny, A. Świderkówna, Kraków-Tyniec 2007.
- Św. Grzegorz Wielki, *Homilie na Ewangelie*, przekł. W. Szołdrski, oprac. M. Maliński, Warszawa 1970.
- Św. Grzegorz Wielki, *Homilie na Księgę Ezechiela*, cz. 1-2, przekł. i redakcja naukowa A. Wilczyński, Kraków-Tyniec 2019.
- Św. Grzegorz Wielki, *Księga reguły pasterskiej*, przekł. E. Szwarzenberg-Czerny, Kraków-Tyniec 2003.
- Św. Grzegorz Wielki, *Listy*, t. 1-4, przekł. J. Czuj, Warszawa 1954-1955.
- Św. Grzegorz Wielki, *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba*, t. 1-7, przekł. T. Fabisiak, A. Strzelecka, R. Wójcik, K. Nastał, L. Gładyszewski, A. Wójcik, E. Buszewicz, S. Naskręt, A. Wilczyński, Kraków-Tyniec 2013-2016.
- Verbraken P.P., Starowieyski M., *Ojcowie Kościoła. Panorama patrystyczna*, Warszawa 1991.